

Paratekstianalyysi suomennoskirjallisuuden tutkimusmenetelmänä

Nina Havumetsä, Hannu Kemppanen, Marja Sorvari, Erja Vottonen
Itä-Suomen yliopisto

<https://doi.org/10.61200/mikael.137428>

Abstract

The article discusses paratexts as research material for literary translation studies, as well as methods for their analysis, by using Finnish literary translation as an example. It gives examples of how paratexts can be used to describe the translation culture of the target culture (Prunč 1997) and the changes that have taken place in it. The article is based on the authors' research projects on the translation and reception of Russian-language non-fiction and fiction as well as translated non-fiction, dealing with Russia or the Soviet Union by using bibliographic research and paratextual analysis. We apply the concept of paratext (Genette 1997; Batchelor 2018) and describe the stages of the research process from the collection of both peri- and epitexts to their processing and analysis. Finally, the article discusses the challenges of using paratextual data, including the ethical issues related to collecting data from the social media.

Keywords: paratext, peritext, epitext, reception studies, literary translation, research methods

Avainsanat: parateksti, periteksti, epiteksti, vastaanottotutkimus, käännöskirjallisuus, tutkimusmenetelmät

1 Johdanto

Artikkeli käsittelee käännöskirjallisuuden tutkimista *paratekstien* analyysin avulla. Paratekstit (Genette 1997) koostuvat erityyppisistä teksteistä, joiden tarkastelu antaa mahdollisuuden muodostaa monipuolinen kuva niin käännosten tavoitellusta vastaanotosta ja kohdeyleisöstä kuin niiden todellisesta vastaanotosta. Paratekstit edustavat kääntämisen ja kirjallisuuden eri toimijoiden odotuksia ja kertovat niiden täyttymisestä tai täyttymättömyydestä. Jotta parateksteihin pääsee käsiksi, on tehtävä bibliografista selvitystyötä, tutkittava arkistoja ja nykyään myös poimittava tietoa sosiaalisesta mediasta, joka on noussut merkittäväksi käänno- ja muun kirjallisuuden vastaanottotutkimuksen kentäksi. Paratekstien avulla on tutkittu niin kääntämistä uhanalaiselle karjalan kielelle (Iso-Ahola 2022), ruotsalaisen kirjallisuuden käännosten vastaanoton ohjausta Neuvostoliitossa (Podlevskikh Carlström 2022) kuin esimerkiksi

saman teoksen paratekstien muutosta ajassa tai eri kohdekulttuureissa (ks. Pleijel & Podlevskikh Carlström 2022). Paratekstit tarjoavat hedelmällistä aineistoa tutkittaessa kirjallisuuden siirtämistä yli kulttuurirajojen ja sen vastaanoton eri ulottuvuuksia.

Tämä artikkeli on osa laajempaa tutkimusprojektia, jossa on kartoitettu venäläisen ja venäjänkielisen kaunokirjallisuuden (Sorvari, tulossa) sekä Venäjää koskevan tietokirjallisuuden (Havumetsä, tulossa) suomennoksia vuosina 2000–2023, kylmän sodan ja 1990-luvun aikaista venäjänkielisen tietokirjallisuuden suomentamista ja suomennosten välittämiä Venäjä-kuvia (Kemppanen, tulossa). Lisäksi Vottonen (tulossa) on perehtynyt kaunokirjallisuuden suomennosten vastaanottoon analysoimalla sekä perinteisessä mediassa että sosiaalisessa mediassa julkaistuja kirja-arvosteluja. Tässä artikkelissa kootaan yhteen ja kuvataan peritekstien tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä ja tarkastellaan niiden vahvuuksia ja heikkouksia käytännön esimerkkien valossa.

Parateksti on Gérard Genetten (1997) luoma käsite, jolla hän viittaa teoksen varsinaisesta tekstistä erillisiin teksteihin. Paratekstit jakaantuvat *periteksteihin* ja *epiteksteihin*. Genetten määritelmän mukaan peritekstit ovat teokseen itseensä sisältyviä tekstejä, joita ovat muun muassa kansiteksti, otsikko, kustantajatiedot, esipuhe ja takakansiteksti. Epiteksti puolestaan viittaa teoksesta irrallisiin teksteihin, jotka kirjailija tai kirjailijan edustaja on hyväksynyt, kuten lehdistötiedotteisiin tai kirjailijan haastatteluihin. Tämä määritelmä jättää kuitenkin paratekstien ulkopuolelle käännöskirjallisuudesta kirjoitetut kirja-arviot ja jotkin muut tekstit, joita luonnehtii “tekijän intention ja vastuuolettaman puuttuminen” (Genette 1997, 3; käännös englannista kirjoittajien). Genetten viitekehys on kuitenkin käytössä myös käännöstutkimuksessa, ja esimerkiksi Kathryn Batchelor (2018) on laajentanut Genetten luokittelun kattamaan myös käännöskirjallisuuden. Batchelor (2018, 142) määrittelee paratekstin tietoisesti laadituksi tekstiksi, joka voi mahdollisesti vaikuttaa siihen, miten teos vastaanotetaan. Edellä kuvatussa tutkimusprojektissa paratekstit on määritelty Batcheloria mukaillen niin, että ne kattavat myös epitekstit, jotka ovat kirjailijan tai hänen edustajansa vaikutusvallan ulkopuolella. Näin tulkittuna epitekstien käsite taipuu teosten todellisen vastaanoton tutkimukseen.

Projektin tutkimusaineisto käsittää teosten nimien ja takakansitekstien (tai vastaavien kuvausten) lisäksi arvosteluja, ja koostuu näin ollen sekä periteksteistä (teosten nimet, takakansitekstit ja muut sisällön kuvaukset) että epiteksteistä (arvostelut). Tässä artikkelissa käsitellään suomennosten peritekstejä, vaikka lähtökielisiä peritekstejä ei voi täysin jättää huomiotta: suomennoksen nimi on usein käännös lähtökielisen tekstin nimestä ja myös takakansiteksti saattaa noudattaa lähtökielistä takakansitekstiä. Peritekstit voivat näin ilmentää sekä lähtökielisen kirjailijan ja kustantajan että suomalaisen kääntäjän ja kustantajan näkemystä teoksesta. Nimen ja takakansitekstin tehtävä on herättää lukijan kiinnostus ja ostohalu. Ne heijastavat kustantajan käsitystä siitä, millaiseen kysyntään käännös voisi vastata, ja antavat viitteitä siitä, millaisen aukon teos voisi paikata kohdekulttuurin kirjallisuuden kentässä. Epiteksteihin kuuluva kirja-arvostelu sen sijaan kertoo teoksen vastaanotosta kohdekulttuurissa.

Artikkelin rakenne on seuraava: Aluksi tarkastellaan paratekstin käsitettä (luku 2). Luvussa 3 kuvataan paratekstitutkimuksen pohjana olevan bibliografisen kartoituksen periaatteet sekä käsitellään peritekstien ja epitekstien analyysia. Lisäksi pohditaan

erityisesti sosiaalisen median tutkimuskäytön eettisiä kysymyksiä. Artikkelit päättyvät pohdintaan (luku 4) tutkimusprojektissa esiin nousseista suomalaisen käännöskirjallisuuteen kohdistuvan paratekstitutkimuksen kysymyksistä.

2 Paratekstit käännöskirjallisuuden tutkimusaineistona

Paratekstuaaliset elementit, kuten kääntäjien kirjoittamat alkusanat käännösteoksiin, ovat olleet tutkijoiden kiinnostuksen kohteena jo 1970–80-luvulta lähtien. Ensimmäiset englanniksi ilmestyneet tutkimukset, joissa viitattiin eksplisiittisesti Genetten paratekstin käsitteeseen, julkaistiin 1996, jolloin Theo Hermansin ja Urpo Kovalan paratekstejä käsittelevät artikkelit ilmestyivät. Kun Genetten alkuperäisteos käännettiin englanniksi 1997, alkoi käännöstutkijoiden kiinnostus paratekstejä ja niiden merkitystä kohtaan kasvaa.¹ (Batchelor 2018, 25; Pleijel & Podlevskikh Carlström 2022.) Genetten tutkimus parateksteistä ei sisältänyt varsinaisesti käännöksiä ja niiden paratekstejä, vaan hän näki käännökset yhtenä paratekstin merkittävänä ilmentymänä. Kuten edellä mainittiin, Genetten (1997, 3) määrittelyssä parateksti on lähtökohtaisesti teksti, jota kuvaa tekijän ”intentio ja vastuuolettama”. Tällöin esimerkiksi kirja-arvostelut tai mainokset, jotka eivät ole tekijän hyväksymiä, eivät välttämättä kuuluneet parateksteihin. Käännöstieteilijät ovat omissa tutkimuksissaan kuitenkin soveltaneet termiä myös käännöksiin liittyviin parateksteihin. Tällöin myös kääntäjien tai kustannustoimittajien kirjoittamat paratekstit voidaan lukea käsitteen piiriin.

Vaikka paratekstejä on käännöstieteessä tutkittu jo suhteellisen kauan, ensimmäinen monografia ja kokonaisesitys aiheesta on Batchelorin vuonna 2018 ilmestynyt *Translation and Paratext*. Tutkimuksessaan Batchelorin ehdottama laajempi paratekstin määritelmä luonnehtii sitä tekstiksi, joka on ”tietoisesti luotu kynnykselle toiselle tekstille”, ja joka mahdollisesti vaikuttaa siihen, miten tämä teksti otetaan vastaan (Batchelor 2018, 142). Tätä määritelmää Richard Pleijel ja Malin Podlevskikh Carlström (2022, 13–14) nimittävät käytännölliseksi, sillä väljyytensä vuoksi se soveltuu erilaisiin käännöksiin ja niihin liittyviin tutkimuskysymyksiin, metodeihin ja aineistoihin, eikä tarvetta erilaisille muille termeille ole. Suuri osa käännöstieteellisestä tutkimuksesta on kohdistunut käännettyyn kaunokirjallisuuteen, mutta tärkeän tutkimuskohteen muodostavat myös AV-käännökset. Paratekstien tutkimus on kohdistunut muun muassa käännöshistoriaan (Tahir-Gürçaglar 2002), kääntämisen, vastaanoton ja sukupuolen välisiin yhteyksiin (Parente-Čapková et al. tulossa), kääntäjien näkyvyyteen (Podlevskikh Carlström 2022), kääntämisen ja ideologian yhteyksiin (Kemppanen 2008), sekä käännöskirjallisuuden imagologiseen tutkimukseen (Flynn, Leerssen & van Doorslaer 2016). Paratekstuaalisten elementtien, kuten bibliografisten metatietojen ja käännösten vastaanoton tutkimusta ovat edistäneet erilaiset digitaaliset tietokannat (esim. finna.fi) ja arkistot (esim. Kansalliskirjaston digiarkisto) sekä syntyjään digitaaliset aineistot, kuten kirjablogit ja kustantajien sivustot. Digitoidut ja digitaalisesti tuotetut tekstit tuovat paratekstit ja niitä koskevat tiedot tutkijoille helposti saataviksi ja kerättäviksi (Parente-Čapková 2021).

---

¹ Batchelor (2018, 25) mainitsee, että yksistään englanniksi aiheesta on ilmestynyt yli 100 artikkelia ja kaksi artikkelikokoelmaa.

Paratekstien käännöstieteellisessä tutkimuksessa urauurtavana pidetään Şehnaz Tahir-Gürçağlarin (2002) artikkelia. Siinä hän korostaa, että käännettyjenkin teosten parateksteillä (ei siis vain lähtöteosten parateksteillä) on merkitystä sille, miten niitä vastaanotetaan ja miten ne ohjaavat lukijaa. Käännettyä teosta ympäröivät visuaaliset ja tekstuaaliset elementit, kuten kannessa tai kirjan sisälehdillä esiintyvät teoksen, tekijän, kääntäjän sekä lähtötekstin nimi tai tekstin julkaisu tietyssä kirjasarjassa, antavat lukijalle jo ennen varsinaiseen tekstiin tutustumista vihjeitä siitä, että kyse on käännöksestä. Teoksen käännöksenä esitteleviä elementtejä voi sijaita myös kirjan ulkopuolella: bibliografioissa, lehtimainoksissa, arvosteluissa tai haastatteluissa. Kaikki nämä elementit vaikuttavat voimakkaasti siihen, miten lukija vastaanottaa ja suhtautuu tekstiin ennen kuin varsinainen lukeminen alkaa. (Tahir-Gürçağlar 2002, 45.) Käännösten paratekstit voivat toimia eräänlaisena kulttuurisen kääntämisen välineenä. Tekstit, niiden käännökset ja uudelleen julkaisut eivät synny tai tapahdu tyhjiössä, vaan jokainen uusi versio vastaanotetaan uudessa historiallisessa tilanteessa, jolloin se on altis muuttuville tulkinnoille. Tätä korostaa artikkelissaan Richard Watts (2000, 31), joka kritisoi Genetten tutkimusta siitä, että se pitäytyy paratekstien retorisessa funktiossa, toisin sanoen siinä, *miten* käsillä olevaa teosta suositellaan lukijalle. Tämä kuviteltu lukija jää Genetellä kuitenkin eräänlaiseksi universaaliksi tahoksi, ajan ja paikan ulkopuoliseksi abstraktioksi, jättäen avoimeksi kysymyksen siitä, mitä paratekstit kertovat lukijasta ja lukemisen muuttuvista konteksteista (Watts 2000, 31). Paratekstit toimivat tällöin kulttuurisen kääntämisen välineinä, erityisesti silloin, kun alkuperäinen teksti on syntynyt toisessa ajassa tai kulttuurissa. (Watts 2000, 31–32.)

Käännöstieteilijöiden kiinnostus on liittynyt myös siihen, miten ne kytkeytyvät poliittisiin, ideologisiin ja kaupallisiin motiiveihin (Pellatt 2013, 1). Käännösten paratekstit linkittyvät tiiviisti kääntämiseen moniulotteisena ja kompleksisena toimintana, kuten Pellatt (2013, 1) toteaa: ”[P]arertextual material creates complex decision making on the part of the translator, the editor and the publisher”. Alvstad (2012) on tutkinut ruotsalaisten kustantajien laatimia paratekstejä – erityisiä kustantajien laatimia verkkosivuja ja katalogeja sekä teoksista löytyviä paratekstejä – joilla markkinoidaan Latinalaisen Amerikan, Afrikan ja Aasian käännöskirjallisuutta. Hän huomauttaa, että käännösteosten kohdalla voi olla huomattavia eroja lähde- ja kohdekulttuurin välillä siinä, miten parateksteissä teosta markkinoidaan, ja että kustantaja on näiden muutosten tärkein välittäjätaho (Alvstad 2012, 78). Markkinoidessaan Aasian, Afrikan ja Latinalaisen Amerikan kirjallisuuden käännösteoksia ruotsalaiset kustantajat korostavat yhtäältä teosten välittävän tietoa lähtökulttuurien maantieteellisistä ja kulttuurisista erityispiirteistä, mutta toisaalta niiden universaaleja piirteitä. Strategiat vaikuttavat ristiriitaisilta, mutta Alvstadin mukaan molemmat strategiat ovat lähtökohtaisesti Eurooppa-keskeisiä:

[T]he first because it may be foreignizing (orientalist in a broader geographical sense) and implies that a translated work of fiction is information transparent to the Western eye about the culture where the book was written, furthermore suggesting that these books are didactic in function (whereas their source culture function is obviously in most cases different); the second because it downplays actual cultural differences (Alvstad 2012, 91).

Käännöksiin liittyvien paratekstien tutkimuksella onkin yhtymäkohta kirjallisuustieteessä hyödynnettyyn imagologiseen tutkimukseen, jossa tavoitteena on analysoida kaunokirjallisuuden teksteissä ilmeneviä toiseen kulttuuriin liittyviä mielikuvia (Flynn, Leerssen & van Doorslaer 2016). Käännöskirjallisuuden imagologinen tutkimus kohdistuu paitsi käännettäviksi valittujen teosten välittämiin mielikuviin lähtökulttuurista, myös siihen, millä tavoin käännöksiä markkinoidaan paratekstien avulla lukijoille (Gentile, Kovács & van der Watt 2021, 1). Tutkimalla käännöksiä ympäröiviä ja niihin liitettyjä paratekstejä voidaan siis saada tietoa muun muassa siitä, millä tavoin lukijoille suositellaan ja miten lukijoita ohjeistetaan käännöksiä lukemaan sekä millaisia odotuksia kirjakustantajat olettavat kohdekulttuurin lukijoilla olevan lähtökulttuuria kohtaan.

3 Bibliografian kartoituksesta paratekstiaineiston muodostamiseen ja analyysiin

Tässä luvussa kuvaamme paratekstiaineiston kokoamisen pohjana olevaa bibliografista tutkimusta. Lisäksi käsittelemme erityyppisistä peri- ja epiteksteistä muodostettuja aineistoja sekä esittelemme näkökulmia niiden analyysiin. Lopuksi paneudumme sosiaaliseen mediaan aineistolähteenä.

3.1 Bibliografisten tietojen haku

Tieteen termipankin mukaan käsite *bibliografiset tiedot* määritellään seuraavasti:

Teoksen tunnistamiseen tarvittavat tiedot teoksen nimestä, tekijästä, julkaisemisesta ja kustantamisesta. Näiden mukaan teos on luokiteltu kirjastojen, kustantajien, kirjakauppojen ym. luetteloissa, bibliografioissa, tutkimusten kirjallisuusviitteissä ja muissa tiedostoissa. Bibliografiset tiedot on ilmoitettu yleensä teoksen nimiösivulla ja sen kääntöpuolella tai teoksen lopussa. (Tieteen termipankki 2023.)

Nämä tiedot poikkeavat muista periteksteistä siinä suhteessa, että niitä kootaan luetteloiksi mm. bibliografioihin. Bibliografioihin varastoidut tiedot antavat mahdollisuuden tarkastella eri aikakausina vallinnutta *käännöskulttuuria* (Prunč 1997, 2007; Kujamäki 2012) monin eri menetelmin. Yksi keskeisistä kysymyksistä, joihin tutkimuksissa etsitään vastausta, on: “Mitä käännettiin?” Sopiva menetelmä tällaiseen kartoitukseen on bibliografinen analyysi, jossa hyödynnetään suuria kirjastojen bibliografioita. Tässä alaluvussa tarkastellaan Suomen kansallisbibliografia *Fennican* käyttöä käännöstutkimuksen materiaalin hankintaan. Esimerkkinä käytetään tutkimusta, jossa kiinnostuksen kohteena on venäjistä suomennettu tietokirjallisuus kylmän sodan aikana (vuosina 1945–1991) ja Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen 1990-luvulla (ks. myös Kemppanen, tulossa).

Kansalliskirjasto kerää tiedot ja vapaakappaleet kaikista Suomessa julkaistuista teoksista ja muodostaa näin ollen luotettavan ja kattavan tietovaraston suomalaisen kohdekulttuurin julkaisuista. Hakupalvelussa voi rajata haun päägenren (kauno-

kirjallisuus, tietokirjallisuus), julkaisuvuoden, lähtökielen, kohdekielen ja kirjasto-
luokituksen mukaan. Hakupalvelusta saa tiedon teoksen nimestä, kustantajasta,
painoksesta, kääntäjästä ja lähtöteoksesta. Tietueet sisältävät lisäksi monissa tapauksissa
kustantajan laatiman teoksen kuvauksen, mikä helpottaa suuresti peritekstien keräämistä.

Käännösten määriä tarkastelemalla voidaan verrata eri aikakausien käännösvirtoja
tiettyssä käännöskulttuurissa. Esimerkkitutkimuksessa (Kemppanen, tulossa) edellä
mainittuina ajanjaksoina julkaistujen tietokirjallisuuden suomennosten haku *Fennica-*
tietokannasta rajattiin käyttämällä seuraavia hakusanoja: päägenre – *tietokirjallisuus*,
kieli – *suomi*, alkuteoksen kieli – *venäjä*, aineistotyyppi – *kirja*, aikaväli – *1945–1999*.
Hakutoiminto nosti teokset, joissa lähdekielenä oli venäjä ja itse teoksen kieli oli suomi.
Havaittiin, että eri vuosikymmenet eroavat selvästi käännösten määrän suhteen ja että
kylmän sodan ajan kahdella viimeisellä vuosikymmenellä käännöstoiminta vilkastui.
Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen käännöstoiminta jatkui edelleen vilkkaana.

Käännösten määrien lisäksi bibliografisten tietojen avulla käännettyjä teoksia voidaan
tarkastella myös luokitustietojen mukaan ja selvittää, mitä aloja käännökset edustavat.
Luokitustiedot antavat mielenkiintoista tietoa myös käännösten funktiosta suomalaisessa
kulttuurissa. Toisin sanoen ne viestivät siitä, mihin tarkoituksiin käännöksiä mahdollisesti
julkaistiin minäkin ajankohtana. Analyysi paljastaa, että Neuvostoliiton hajoamisen
jälkeen tapahtui selviä muutoksia tietokirjallisuuden venäjä–suomi-käännöskulttuurissa.
Esimerkiksi käännökset bibliografisiin luokkiin *Slaavilaiset kielet/Venäjä kieli* ja
Sanastontutkimus/Leksikologia yleistyivät samalla kun poliittisten muutosten
seurauksena tiettyjä kategorioita edustavat käännökset (esim. *Kansantalouden yleiset*
käsitteet, *Poliittiset puolueet/Poliittiset liikkeet*) vähenivät tai jopa katosivat tyystin.

Hakutulosten tarkempi rajaaminen ja tarpeettomien teosten karsiminen edellyttää
yksityiskohtaista käsin tehtävää tarkistustyötä mm. seuraavien seikkojen täsmentä-
miseksi:

- monikielisten teosten varsinaisten lähtö- ja kohdekielten määrittely
- uusien painosten ja uudistettujen laitosten tunnistaminen
- välikielen kautta käännettyjen teosten ja alkuperäisten lähtöteosten tunnistaminen
- välikielisten teosten kääntäjän löytäminen
- tietyn painoksen tai laitoksen alkuperäisen peritekstin varmistaminen
- E-kirjojen tunnistaminen
- lähtökulttuurien tunnistaminen (erityisesti englanninkielisten lähtöteosten osalta)
- itsekäännösten lisääminen.

Viimeksi mainittu vaatii muualta hankittua tietoa, koska hakupalvelu ei tunnista
itsekäännöksiä käännöksiksi.

Kirjastoluokitus on käytettävissä nopeasti ja helposti. Tietokirjallisuuden luokittelulle
muutenkin ominaista vaikeutta lisää yhden teoksen luokittelu useampaan
kirjastoluokkaan, jolloin on tehtävä valintoja tutkimuksen tilastointia varten. Yhdessä
tutkimuksessa asia ratkaistiin käyttämällä järjestyksessä ensimmäistä luokitusta
(Kemppanen, tulossa). Toisessa tutkimuksessa (Havumetsä, tulossa) taas päädyttiin
luomaan oma, aineistosta nouseva luokitus, joka perustui ensisijaisesti teoksen

kuvaukseen ja teoksen nimeen ja toissijaisesti kirjastoluokitukseen. Syntynyt luokittelu on paikoin kirjastoluokitusta karkeampi, paikoin taas hienojakoisempi. Esimerkiksi taide ja kirjallisuus yhdistettiin samaan kategoriaan, samoin uskonto, filosofia ja esseet. Lisäksi muodostettiin oma luokka, “Suomi venäläisten näkemänä”, joka antoi lisäulottuvuuden käännöskirjallisuuden teemojen analysointiin. Jaon tavoitteena oli mahdollistaa tutkimuskysymykseen vastaaminen käännöskirjallisuuden lukijakunnan näkökulmaa heijastavalla tavalla.

3.2 Peritekstit

Projektissa toteutettu peritekstitutkimus kohdistui pääasiallisesti teosten nimiin ja teoksista kirjoitettuihin kuvauksiin, jotka kerättiin Kansalliskirjaston tietokannasta, kirjojen takakansista tai niistä saatavilla olleista kuvista. Kyseessä ovat siis Genetten (1997, 24–26) luokittelun mukainen *kansi 1* (etukansi, mm. teoksen nimi) ja *kansi 4* (takakansi). Genette kutsuu kansi 4:ää ”strategisesti tärkeäksi paikaksi” tarkoittaen paikkaa, jossa tärkein ja vaikuttavimmaksi tarkoitettu periteksti sijaitsee. Strategisesti merkittäviä paikkoja ovat myös selkämys ja etukansi, joissa lukee kirjailijan ja teoksen nimi. Tekijän ja teoksen nimeä sekä takakanteen painettua tekstiä voidaankin pitää periteksteinä, joiden tavoite on houkutella lukija ostamaan tai lainaamaan kirja kertomalla kirjan sisällöstä informatiivisesti ja kiinnostusta herättäen. Näin peritekstien tutkimus nivoutuu käänнос- ja kustannustoiminnan kaupalliseen puoleen (ks. Rüegg 2022) ja antaa viitteitä aiheista ja teemoista, joiden kustantamoissa on arvioitu motivoivan kohdeyleisöä tarttumaan teokseen.

Digitaalisessa sähköisten ja äänikirjojen maailmassa käsite ”takakansiteksti” on tulkittava laajemmin kuin kirjan takakanteen painetuksi tekstiksi. Teoksen kuvaus etsitään ja löydetään yhä useammin puhelimella tai tietokoneella kustantajan, lukupalvelun, kirjakaupan tai kirjaston verkkosivuilta. Verkkosivulla julkaistu takakansitai esittelyteksti voi olla pidempi kuin fyysiseen kirjaan painettu teksti. Tekstiä on myös helppo muokata jälkikäteen, jolloin esittelytekstin sidos alkuperäiseen julkaisuajankohtaan katkeaa. On myös huomattava, että kaikissa teoksissa ei ole takakansitekstiä. Tällaisissa harvinaisissa tapauksissa teos on lainattava kirjastosta ja sen luokittelu ja teemoittelu on tehtävä nimen ja mahdollisen esipuheen perusteella.

Teoksen nimi antaa useimmiten informaatiota sen sisältämästä tiedosta ja teoksen aiheesta. Puhtaan informaation ohella teoksen nimi voi olla myös vahvasti arvoväritteinen, jolloin se oletettavasti viittaa teoksen välittämiin arvoihin tai ideologiaan. Bibliografisten tietojen analyysia voidaankin jatkaa analysoimalla teosten nimiä kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta (ks. Fairclough 1992 ja Hatim 1999). Edellä kuvatun tutkimuksen (Kemppanen, tulossa) perusteella Venäjältä suomennetussa tietokirjallisuudessa arvoväritteisiä teosten nimiä esiintyy eniten kylmän sodan aikaisissa käännöksissä. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen 1990-luvulla vahvasti ideologisesti arvoväritteiset kirjojen nimet katoavat.

Erilaisia peritekstejä on useita ja niitä voi tutkia niin laadullisesti kuin määrällisesti. Kemppasen ja Sorjosen (2016) kokoama taidetta käsittelevien peritekstien korpus sisälsi

seuraavia peritekstejä: 1) Taiteilijan kuva tai jokin muu kuva kirjan kansilehden sisäpuolella ja kuvateksti sekä taiteilijan tai hänen elämäänsä liittyvän henkilön sitaatti; 2) Nimilehti, jossa esiintyvät kirjasarjan nimi, taiteilijan nimi ja julkaisija; 3) Julkaisutietoja sisältävä sivu, johon sisältyy tietoja esipuheen tekijästä, kääntäjästä, taittajasta ja kustantamosta; 4) Esipuhe, johon on joskus liitetty myös sitaatti tai omistuskirjoitus, kuvia, kuvatekstejä ja alaviitteitä; 5) Lyhyt elämäkertatieto taiteilijasta vuosiluvuin eriteltyinä; 6) Varsinainen taideosio, jossa on kuviin liitetyt kuvatekstit; 7) Takasivulla oleva teksti, joka antaa tietoa kustantajasta ja kirjan esittelemästä taiteilijasta. Taidekirjojen korpusaineistoa tutkittiin ns. *avainsana-analyysin* avulla, jossa käännettyjen tekstien korpuksen sanafrekvenssejä verrattiin samalla kielellä kirjoitettujen ei-käännettyjen tekstien verrannolliseen korpukseseen. Analyysin kohteena olivat mm. erisnimet, jotka toimivat poliittisten toimijoiden merkitsiminä (Kemppanen 2008). Menetelmä edellyttää sähköisen korpuksen laatimiseen ja frekvenssianalyysiin sopivaa ohjelmistoa.

Myös laadullinen peritekstianalyysi hyötyy analyysiin tarkoitettu ohjelmistosta (ks. luku 3.3). Tutkimusprojektin ajallisen ja teemallisen laajuuden vuoksi paratekstit muodostivat nopeasti satojen taulukkorivien ja tekstien kokoelman. Tekstien analyysia varten hyödynnettiin paitsi taulukointia myös laadullisen aineiston erittelyyn tarkoitettua ohjelmistoa. Ohjelmiston avulla on mahdollista tarkastella, luokitella ja teemoitella aineisto erilaisten ominaisuuksien mukaan, ryhmitellä sitä sekä tutkia luokkien, teemojen ja ryhmien välisiä yhteisiintymiä ja kehityssuuntia. On mahdollista esimerkiksi arvioida venäjistä suomennettujen tietokirjallisuuden päägenreen kuuluvien, tietynä ajanjaksona julkaistujen venäläistä yhteiskuntaa käsittelevien teosten teemoja ja niiden muutosta siirryttäessä myöhemmälle ajanjaksolle. Ohjelmisto taipuu muuttuviin tilanteisiin, mutta aineistojen tehokas käsittely edellyttää kattavaa käsitystä aineistosta ja luokittelusuunnitelman laatimista ennen varsinaista luokittelua ja teemoittelua.

3.3 Epitekstit

Vottonen (tulossa) tarkastelee tutkimusprojektissa venäjistä käännetyn kaunokirjallisuuden ja venäjää käsittelevän tietokirjallisuuden vastaanottoa. Tutkimusaineisto koostuu 2000-luvulla suomennettujen venäläisten kaunokirjojen sekä Venäjää käsittelevien tietokirjojen kirja-arvioista.

Kirja-arviot on kerätty uutis- ja aikakauslehtien nettiarkistoista sekä Googlen hakukoneella kirjailijan ja teoksen nimellä. Jokainen kirja-arvio on tallennettu omaksi tiedostokseen ja nimetty sen perusteella, mikä on suomennoksen julkaisuvuosi ja onko kyseessä kritiikki vai blogikirjoitus. Kritiikiksi on luokiteltu arviot, jotka on julkaistu sanoma- tai aikakauslehden nettisivulla tai kirja-arvioiden julkaisuun erikoistuneilla sivustoilla, kuten osoitteissa kiiltomato.fi tai [kirjavinkit.fi](https://www.kirjavinkit.fi).² Blogiteksteiksi on puolestaan

---

² *Kiiltomato* on kirjallisuuskritiikin verkkolehti, joka julkaisee kritiikkejä kauno- ja tietokirjallisuudesta (<https://kiiltomato.net/critic/>). *Kirjavinkit* on kirjojen esittelemiseen keskittynyt sivusto, jonka päätoimittajana toimii tietokirjailija Mikko Saari (<https://www.kirjavinkit.fi/taustaa/>).

katsottu yksityishenkilöiden julkaisemat kirja-arvostelut, jotka on julkaistu bloggaukseen tarkoitetuilla alustoilla, kuten Blogger tai WordPress.

Tutkimukseen haluttiin sisällyttää kritiikkien lisäksi kirjablogeissa julkaistuja arvioita. Kirjabloggaajien rooli on kasvattanut merkitystään osana kirjallisuuskritiikkiä 2010-luvulta alkaen, kun julkaistavan kirjallisuuden määrä on lisääntynyt mutta perinteinen media on samalla supistanut arvostelutoimintaansa vähentäen ammattikritiikin määrää (Dahlbom 2019). Kirjablogit eivät kuitenkaan kilpaile kriitikoiden kanssa, vaan blogitekstit ovat tavallisesti kirja-arvioita oman luku-kokemuksen pohjalta, jolloin lähtökohdat ja reunaehdot arvioiden kirjoittamiselle ovat toiset kuin perinteisellä kritiikillä (Dahlbom 2019). Näin kirjablogeissa julkaistut arviot antavat laajemman kuvan kirjallisuuden vastaanotosta kuin pelkät sanoma- ja aikakauslehdissä julkaistut kirja-arviot yksinään antaisivat. Viime vuosien aikana vilkkain kirjakeskustelu ja kirjallisuuden harrastajien arviot ovat siirtyneet kirjablogeista enenevässä määrin muihin sosiaalisen median kanaviin, joista yksi tärkeimmistä on Instagram – eli Bookstagram tai suomeksi Kirjagram (ks. esim. Jaakkola 2019, Jokinen 2022). Visuaalisuuteen ja nopeaan silmäilyyn perustuvat arviot ovat rakenteeltaan erilaisia kuin tekstiperustaiset blogitekstit, mutta vaikka kirjallisuuden harrastajien keskustelualusta on muuttunut, arviot heijastavat edelleen sitä, miten kirjallisuutta otetaan vastaan.

Tutkimuksessa on käytetty apuna laadullisen aineiston analysointiin tarkoitettua ATLAS.ti-ohjelmaa, joka mahdollistaa laajan aineiston hallinnan ja systemaattisen analysoinnin. Analyysiä varten kirja-arviot ladattiin erillisinä tiedostoina ohjelmaan. Tiedostojen nimestä näkee arvioidun teoksen kirjailijan, nimen, julkaisuvuoden sekä sen, onko kyseessä kritiikki vai blogikirjoitus. Tämän jälkeen aineistoa on käyty läpi aineistolähtöisesti luokitellen ja teemoitellen. Luokittelu tapahtuu siten, että aineistosta valitaan sitaatti, jolle annetaan tietty koodi. Sitaatteihin voi palata myöhemmin ja tarkastella yksityiskohtaisemmin, mitä koodi pitää sisällään. ATLAS.ti-ohjelman avulla aineistoa voi tarkastella eri näkökulmista, kuten millaisiin asioihin kirja-arvioissa yleensä kiinnitetään huomiota, miten venäläisiä teoksia kuvataan, miten vastaanotto eroaa kritiikeissä ja blogi-/Instagram-arvioissa tai millaisen vastaanoton tietyn kirjailijan teokset ovat saaneet.

3.4 Epitekstien eettiset kysymykset

Osa tutkimusprojektin aineistosta koostuu sosiaalisessa mediassa julkaistuista kirja-arvioista.³

Ihan aluksi on hyvä mainita, että sosiaalisen median eri verkkopalveluiden käyttöehdot voivat asettaa reunaehtoja materiaalin tutkimuskäytölle, joten tutkijan on syytä tutustua niihin (Laaksonen 2018; Ahteensuu 2019). Myös tekijänoikeudet voivat rajoittaa sosiaalisessa mediassa julkaistujen aineistojen käyttöä (Ahteensuu 2019).

---

³ Tässä tutkimuksessa sosiaalisella medialla tarkoitetaan Internet-sivustoja ja sovelluksia, joissa yhdistyy käyttäjien välinen kommunikointi ja oma sisällöntuotanto, kuten blogialustat ja Instagram (ks. Hintikka 2023, <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-media>).

Sosiaalista mediaa käytetään tutkimuksessa yhä enemmän, minkä myötä myös tarve pohtia tutkimuseettisiä kysymyksiä on lisääntynyt. Sosiaalisesta mediasta kerätyn aineiston käytöstä tutkimusmateriaalina on kuitenkin saatavilla vain vähän yleisiä suuntaviivoja (Kosonen ym. 2018, 117). Tutkimuseettiset pohdinnat jäävät usein tutkijan oman arviointikyvyn varaan, koska sosiaalisen median nopean kehittymisen vuoksi yleistyksiä on haastava laatia ja tilanteet vaativat tapauskohtaista tarkastelua. Joitain suosituksia on kuitenkin tehty. Esimerkiksi Association of Internet Researchers (AoIR) julkaisi vuonna 2012 eettisen suosituksen Internetissä tehtävää tutkimusta varten (Markham & Buchanan 2012). Suositusten mukaan tutkijan tulisi muun muassa huomioida tutkittavan yhteisön/osallistujan haavoittuvuutta tapauskohtaisesti tutkittavien suojaamiseksi sekä yleisesti pohtia ihmistutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä tutkimusprosessin edetessä (Markham & Buchanan 2012, 4). Suositus ei kuitenkaan tarjoa yksiselitteisiä ohjeita sosiaalisen median aineistojen käytöstä tutkimuksessa, vaan pikemminkin nostaa esiin asioita, joita tutkijan tulisi pohtia, kuten keitä tai millaista aineistoa tutkitaan, miten aineistoa käsitellään, säilytetään ja esitetään, millaista haittaa tutkittaville voi aiheutua ja mitkä ovat tutkimuksen hyödyt (Kosonen ym. 2018, 117; Markham & Buchanan 2012, 9–11). Euroopan komission eettiset ohjeet ihmistieteissä puolestaan muistuttavat, että käsiteltäessä Internetistä kerättyä ihmisiin liittyvää aineistoa tutkijan tulisi muistaa, että aineiston taustalla on ihmisiä ja että tutkijan eettisenä velvollisuutena on minimoida tutkittaville aiheutuva mahdollinen vahinko (European Commission 2021, 9). Tällä viitataan siihen, että tutkija voi unohtaa, että taustalla on oikeita ihmisiä, ei vain tekstiä ja dataa, etenkin laajaa aineistoa käsitellessään.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) laatimassa ohjeistuksessa ihmistieteiden eettisestä ennakoarvioinnista korostuu tutkittavien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingon välttäminen sekä yksityisyyden ja tietosuojan säilyttäminen (TENK 2019, 7–13, ks. myös Kosonen ym. 2018, 117; Laaksonen 2018). Ohjeistuksessa ei oteta kantaa sosiaaliseen mediaan, mutta periaatteet koskevat tutkimusta, jonka kohteena ovat ihmiset, ja sosiaalisen median aineisto on tavallisesti ihmisen tuottamaa.

Laaksonen (2018) esittää, että ”jos tutkimuksen fokus on sisällössä, voidaan sosiaalisen median aineistot rinnastaa julkistetuksi tiedoksi tai rekisteriaineistoksi, jolloin tutkittavien erillistä suostumusta ei vaadita” (ks. myös Kosonen ym. 2018: 119). Sosiaalisessa mediassa teknisesti julkinen aineisto tarkoittaa päivityksiä, jotka ovat julkisesti kaikkien nähtävillä esimerkiksi keskustelualustoilla tai ryhmissä (Laaksonen 2018). Suostumuksen kerääminen kaikilta tutkittavilta voi olla vaikeaa, jopa mahdotonta, mikäli aineisto on tuotettu nimimerkillä ja on useamman vuoden vanhaa (Kosonen ym. 2018, 119; Laaksonen 2018). Tutkimushankkeessa tarkastellaan 2000-luvulla suomeksi julkaistujen kirjojen kirja-arvioita, jotka on kerätty julkisista kirjablogeista. Kirjablogeja pidetään usein nimimerkillä, ja osa bloggaajista ei ole välttämättä enää aktiivisia, jolloin tekijöitä voi olla hankala tavoittaa. Tosin julkiset kirjablogikirjoitukset ovat vapaasti Internetissä saatavissa, jolloin niitä voisi käsitellä julkisena tietona, kuten Laaksonen (2018) ehdottaa.

Päivitysten julkinen saatavuus ei kuitenkaan yksistään riitä eettiseksi periaatteeksi, vaan tutkijan on puntaroitava tiedon arkaluontoisuutta (Laaksonen 2018). Laaksonen (2018) esittää, että suostumuksen saamisen sijasta sosiaalisesta mediasta kerätyn

tutkimusaineiston kohdalla voisi olla keskeisempää pohtia laajemmin tutkimuksen mahdollisesti aiheuttamaa haittaa sekä tutkittavien haavoittuvuutta ja yksityisyyttä. Tässä tutkimuksessa (Vottonen, tulossa) mielenkiinnonkohteena ovat kirja-arviot, käännöskirjallisuuden vastaanotto sekä arvioista heijastuvat Venäjä-kuvat. Aineisto ei aluksi vaikuttanut arkaluontoiselta, mutta tilanteet voivat kuitenkin muuttua nopeasti, kuten Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on osoittanut. Tutkimushankkeessa tarkoituksena ei ole nostaa esiin yksittäisten bloggaajien mielipiteitä vaan katsoa kokonaiskuvaa. Kirjablogien sisällyttäminen tutkimusaineistoon antaa laajemman kokonaiskuvan vastaanotosta kuin jos tarkasteltaisiin vain sanoma- ja aikakauslehdistä kerättyjä arvioita.

Tutkimusaineiston keräämisen lisäksi eettisiä kysymyksiä liittyy myös aineiston analysointiin sekä tutkimustulosten raportointiin. Ensinnäkin aineiston analysointivaiheessa aineistosta voi nousta esiin sellaista, mitä ennakkoon ei osattu odottaa. Tutkijan voi olla myös tarpeellista pohtia, tulisiko aineisto anonymisoida tai pseudonymisoida analysointi- ja raportointivaiheessa yksityisyyden säilyttämiseksi, vaikka sosiaalisen median aineisto onkin saatavissa julkisesti. Tosin anonymisointi ei välttämättä täysin poista henkilöllisyyden tunnistamisen mahdollisuutta (Kosonen ym. 2018, 121), ja vaikka sosiaalisen median aineistosta tarkasteltaisiin vain tekstiä, se on helppo jäljittää takaisin alkuperäiseen kirjoittajaan syöttämällä aineistoesimerkki hakukoneeseen (Laaksonen 2018). Tämän vuoksi tutkijan tulee pitää mielessä haitan minimoinnin periaatteet myös aineistosta raportoidessaan ja aineistoesimerkkejä valitessaan (Kosonen ym. 2018, 121; Laaksonen 2018). Tutkijan on siis tärkeä pohtia, onko aineiston anonymisointi tarpeellista ja millä muilla keinoilla tutkija voi edistää tutkittavien henkilöiden yksityisyyden suojaa sekä tietosuojaa.

4 Lopuksi

Paratekstejä tarkastelemalla on mahdollista tutkia niin yksittäisten teosten esittelyä kohdeyleisölle ja teosten ympärillä käytävää vastaanottoa kuvaavaa keskustelua kuin laajoja aineistoja synkronisesta tai diakronisesta näkökulmasta. Kun tavoitteena on saada yksittäisiä teoksia laajempi kuva kohdekulttuurin käännöskirjallisuuden markkinoista, tuottaa ennen varsinaisten paratekstien analyysia tehtävä bibliografinen kartoitus jo runsaasti tietoa nimikkeistä, jotka kohdekulttuuri on kulloisessakin yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa ottanut vastaan käännöskirjallisuutena. Myös paratekstien kulttuurienvälinen vertailu on antoisa lähtökohta, joka voi valottaa käännöskulttuurien välisiä eroja. Tutkimuskohteen koko on sovitettavissa erilaisiin tutkimuskysymyksiin ja tavoitteisiin opinnäytteistä laajoihin tutkimusprojekteihin.

Paratekstiaineistoja voi analysoida sekä määrällisesti että laadullisesti. Analyysi on mahdollista tehdä lähiluvun ja taulukkolaskentaohjelman avulla, mutta laajojen aineistojen käsittelyä helpottaa olennaisesti laadulliseen tutkimukseen tarkoitettun ohjelmiston käyttö. Korpustutkimusmenetelmät puolestaan mahdollistavat toisenlaisten havaintojen tekemisen kuin laadullinen lähiluku ja voivat tuottaa uusia ideoita aineiston myöhempiä analyyseja varten.

Sosiaalinen media on sekä tuonut uusia ulottuvuuksia paratekstien määritelmään että monipuolistanut vastaanottotutkimuksen kenttää. Lisäksi se on herättänyt eettisiä kysymyksiä, joihin tässäkin tutkimuksessa etsittiin vastauksia. Sosiaalisesta mediasta kerätyn aineiston tutkimuskäyttöä koskevat eettiset kysymykset eivät ole aina yksiselitteisiä etenkin, kun yleistyksiä ei ole, vaan tilanteita tulee tarkastella tapauskohtaisesti. Tutkijan on kuitenkin hyvä olla tietoinen erilaisista eettisistä kysymyksistä, joita liittyy sosiaalisen median käyttöön tutkimusaineistona.

Lähdeluettelo

Ahteensuu, Marko 2019. Käytätkö somedataa tutkimuksessasi? Vastuullinen tiede -sivusto. Saatavissa: <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimustyo/kaytatko-somedataa-tutkimuksessasi> [viitattu 6.9.2023].

Alvstad, Cecilia 2012. The strategic moves of paratexts: World literature through Swedish eyes. *Translation Studies* 5:1, 78–94. <https://doi.org/10.1080/14781700.2012.628817>

Batchelor, Kathryn 2018. *Translation and Paratexts*. Abingdon: Routledge.

Dahlbom, Taika 2019. Kulttuurijournalismi laajenee blogeihin. *Kritiikin Uutiset*. Suomen arvostelijan liitto ry. Saatavissa: <https://www.kritiikinuutiset.fi/2019/01/16/kulttuurijournalismi-laajenee-blogeihin/> [viitattu 20.8.2023].

European Commission 2021. Ethics in Social Science and Humanities. 05 July 2021. Saatavissa: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/ethics-in-social-science-and-humanities_he_en.pdf [viitattu 5.9.2023].

Fairclough, Norman 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Flynn, Peter, Joep Leerssen & Luc van Doorslaer 2016. On translated images, stereotypes and disciplines. Teoksessa: Luc van Doorslaer, Peter Flynn & Joep Leerssen (toim.) *Interconnecting Translation Studies and Imagology*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1–20.

Genette, Gérard 1997 [1987]. *Paratexts. Thresholds of Interpretation*. [Seuils]. Englanniksi kääntänyt: Jane E. Lewin. Cambridge, New York & Melbourne: Cambridge University Press.

Gentile, Paola, Fruzsina Kovács & Marike van der Watt 2021. Introduction. Transnational image building. Linking up translation studies, reception studies and imagology. *Translation Spaces* 10:1, 1–4. <https://doi.org/10.1075/ts.00029.int>

Hatim, Basil 1999. Implications of Research into Translator Invisibility. *Target* 11:2, 201–222.

Havumetsä, Nina (tulossa) This is not fiction: Russia and the Soviet Union in Finnish translated non-fiction in 2000–2023.

Hermans, Theo 1996. The Translator's Voice in Translated Narrative. *Target* 8:1, 23–48

Hintikka, Kari A. Sosiaalinen media. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-media> [viitattu 6.9.2023]

Iso-Ahola, Riikka 2022. *Kaunokirjallisuutta karjalaksi: uhanalaisen kielen käännöskulttuurit*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-4728-4> [viitattu 11.9.2023]

Jaakkola, Maarit 2019. Oman lukukokemuksensa visualisoijat. Käyttäjälähtöiset kirja-arvostelut Instagramissa. *Kulttuurintutkimus* 36 (2019): 3–4, 31–44. Saatavissa: <https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/download/91897/54388/161138> [viitattu 20.8.2023].

Jokinen, Veera 2022. Kirjafanit ovat löytäneet uuden kodin Instagramista – näin toimii #kirjagram, johon myös kustantamot ovat kiinnittäneet huomionsa. yle.fi 23.7.2023. Saatavissa: <https://yle.fi/a/3-12544205> [viitattu 20.8.2023].

Kemppanen, Hannu 2008. *Avainsanoja ja ideologiaa: käännettyjen ja ei-käännettyjen historiatekstien korpuslingvistinen analyysi*. University of Joensuu. Publications in The Humanities, N:O 51.

Kemppanen, Hannu (tulossa) Specific features of Russian-Finnish translation culture: a historical overview of non-fiction translation during the Cold War era and the 1990s.

Kemppanen, Hannu & Saara Sorjonen 2016. *The Corpus of Peritexts in Finnish Translations of Soviet Art Books*. Joensuu: University of Eastern Finland.

Kosonen Miia, Salla-Maaria Laaksonen, Henrik Rydenfelt & Anja Terkamo-Moisio 2018. Sosiaalinen media ja tutkijan etiikka. *Media & viestintä* 41(1), 117–124. Saatavissa: <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/69924> [viitattu 11.9.2023]

Kovala, Urpo 1996. Translations, Paratextual Mediation, and Ideological Closure. *Target*, 8:1, 117–147.

Kujamäki, Pekka 2012. Mediating for the Third Reich: On Military Translation Cultures in World War II in Northern Finland. Teoksessa: Hillary Footitt & Michael Kelly (toim.) *Languages and the Military. Alliances, Occupation and Peace Building*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 86–99.

Laaksonen, Salla-Maaria 2018. Taitavasti eettistä verkkotutkimusta. Vastuullinen tiede -sivusto. Saatavissa: <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimustyo/taitavasti-eettista-verkkotutkimusta> [viitattu: 5.9.2023].

Markham, Annette & Elizabeth Buchanan 2012. Ethical Decision-Making and Internet Research: Recommendations from the AoIR Ethics Working Committee (Versio 2.0.). Saatavissa: <https://aoir.org/reports/ethics2.pdf> [viitattu 5.9.2023].

Parente-Čapková, Viola 2021. Digitaaliset ihmistieteet kirjallisuudentutkimuksessa. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 18:4, 86–95.

Parente-Čapková, Viola, Arja Rosenholm & Kati Launis (toim.) tulossa. *Suomen ja Venäjän välissä: naiset kirjallisuuden toimijoina*.

Pellatt, Valerie 2013. Introduction. *Text, Extratext, Metatext and Paratext in Translation*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 1–6.

Pleijel, Richard & Malin Podlevskikh Carlström (toim.) 2022. *Paratexts in Translation: Nordic Perspectives*. Berlin: Frank & Timme.

Podlevskikh Carlström, Malin 2022. Swedish Crime Fiction in the Soviet Union: Publication and Paratextual Framing. Esitelmä. *Det 22. nordiske slavistmøtet*, Oslo 10.–14.8.2022.

Prunč, Erich 1997. Translationskultur. Versuch einer konstruktiven Kritik des translatorischen Handelns. *TEXTconTEXT* 11 = NF 1., 99–126.

Prunč, Erich 2007. *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft: von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht*. Berlin: Frank & Timme.

Rüegg, Jana 2022. Marketing ‘Frenchness’: The Paratextual Trajectory of Patrick Modiano’s Swedish Book Covers. Teoksessa: Richard Pleijel & Malin Podlevskikh Carlström (toim.) *Paratexts in Translation: Nordic Perspectives*. Berlin: Frank & Timme, 165–193.

Sorvari, Marja (tulossa) What translations tell us: Post-Soviet Russian fiction through the peritexts of Finnish translations.

Tahir-Gürçağlar, Şehnaz 2002. What Texts Don’t Tell. The Uses of Paratexts in Translation Research. Teoksessa: Theo Hermans (toim.) *Crosscultural transgressions: research models in translation studies 2: historical and ideological issues*. Manchester: St. Jerome, 44–60.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019, Helsinki. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf [viitattu 11.9.2023]

Vottonen, Erja (tulossa) Reception of translated contemporary Russian fiction in Finland: unveiling cultural perceptions through book reviews.

Watts, Richard 2000. Translating Culture: Reading the Paratexts to Aimé Césaire’s *Cahier d’un retour au pays natal*. *TTR*, 13:2, 29–45. <https://doi.org/10.7202/037410ar>

Kirjoittajat

Nina Havumetsä toimii venäjän kielen kääntämisen yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa. Hänen tutkimusaiheitaan ovat kääntämisen normit, journalistinen kääntäminen ja tietokirjallisuuden kääntäminen.

Sähköpostiosoite: [nina.havumetsa\(at\)uef.fi](mailto:nina.havumetsa(at)uef.fi)

Hannu Kemppanen on Itä-Suomen yliopiston venäjän kielen ja kääntämisen emeritusprofessori. Hänen keskeisiä kiinnostuksen kohteitaan ovat kääntäminen ja ideologia,

korpuspohjainen käännöstutkimus, käännösten vastaanotto ja kääntäjänkoulutuksen historia.
Sähköpostiosoite: hannu.kemppanen(at)uef.fi

Marja Sorvari on venäjänkielisen kirjallisuuden ja kulttuurin professori Itä-Suomen yliopistossa. Hän on tutkinut naisten kirjoittamia tekstejä, omaelämäkerrallista kirjallisuutta, kulttuurista muistia sekä yllirajaista kirjallisuutta.
Sähköpostiosoite: marja.sorvari(at)uef.fi

Erja Vottonen viimeistelee väitöskirjaansa Itä-Suomen yliopistossa. Hän tarkastelee väitöstutkimuksessaan teorian ja käytännön kohtaamista kääntäjänkoulutuksessa. Lisäksi hän tutkii osana ReTra-projektia tutkimustyössä tapahtuvaa kääntämistä.
Sähköpostiosoite: erja.vottonen(at)uef.fi

